

SALATTU SALPALINJA

Opaspaketti Salpalinjan historiaan

Sisältö:

- Salattu Salpalinja –teksti opettajille ja yläluokille
- Liite 1: Lukuteksti alakouluille: Lasten Salpalinja
- Liite 2: Esittelyteksti: Voisalmen korsu numero 5, Lappeenranta
- Liite 3: Salpalinjan yleisimmät rakenteet powerpoint-esitys
- Liite 4: Salpalinjaan liittyviä tehtäviä

SALATTU SALPALINJA

Sisällys

Millaisia linnoja ja linnoituksia Suomesta löytyy?	3
Mitä eroa on aikaisemmilla linnoituksilla ja Salpalinjalla?	4
Miksi ja minne Salpalinja rakennettiin?	5
Milloin Salpalinja rakennettiin?	5
Miten Salpalinja rakennettiin?	6
Millaisia linnoitteita on olemassa?	8
Teräsbetonikorsut:	9
Luolat:	9
Esteet:	10
Haudat:	10
Muita laitteita ja rakenteita:	10
Miksi Salpalinja oli salainen?	11
Mitä Salpalinjasta voi nähdä?	12
Miten Salpalinjaan voi tutustua?	13
Lähteet:	13

SALATTU SALPALINJA

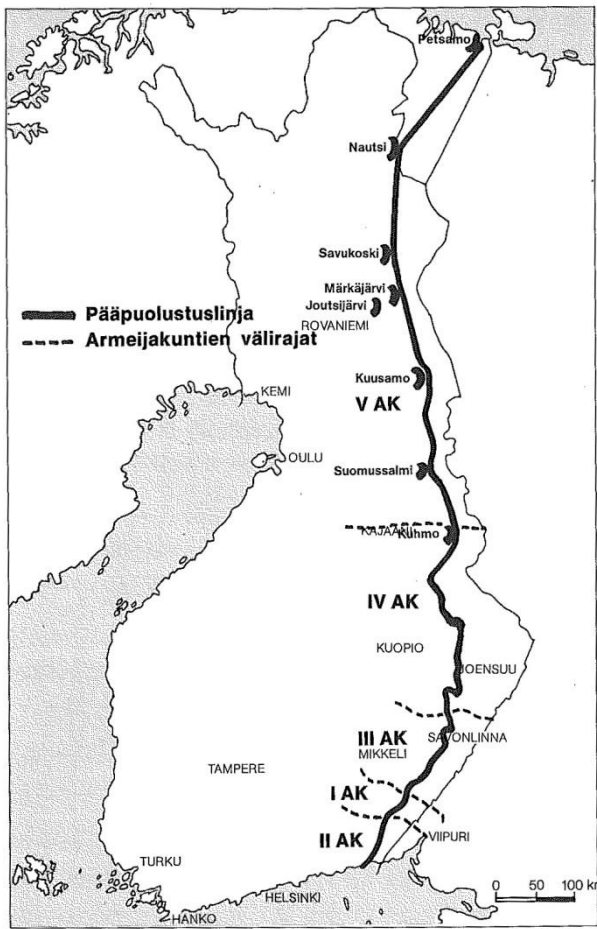
Millaisia linnoja ja linnoituksia Suomesta löytyy?

Varhaisempia linnoituksia Suomessa olivat rautakautiset muinaislinnat eli linnavuoret, jotka sijaitsivat korkeilla kallioisilla mäillä. Ne olivat suoja- ja puolustuspaikkoja, joihin paettiin vihollisen uhatessa. Linnavuorilta oli hyvät näkymät ympäristöön ja niihin oli rakennettu kivivalleja ja hirsivarustuksia. Sellainen on esimerkiksi Taipalsaarella sijaitseva Kuivaketveleen linnavuori, jonka laelta avautuu näkymä Saimaalle.

Suomi on ennen itsenäistymistään kuulunut sekä Ruotsin että Venäjän valtakuntaan ja rajan paikka on vaihdellut vuosisatojen aikana useaan otteeseen Itä-Suomessa. Turvatakseen valtakuntaa hallitsijat ovat eri aikoina rakennuttaneet linnoja ja linnoituksia raja-alueille. Itäisen Suomen tuttuja linnoituksia ovat Olavinlinna 1400-luvun lopulta sekä Lappeenrannan linnoitus 1700-luvun lopulta. Linnoituksia on paranneltu ja korjattu vastaamaan hallitsevan tahon tarpeita. Esimerkiksi Lappeenrannan linnoituksen rakentamisen aloittivat ruotsalaiset 1720-luvulla, mutta se valmistui lopulliseen muotoonsa vasta Venäjän vallan aikana 1700-luvun lopulla.

Linnan tunnistaa korkeista muureista ja torneista, linnoituksessa ei ole torneja vaan matalammat muurit terävine kulmineen ja ulokkeineen. Linnassa on usein varastoja ja asuntoja kivimuurin sisällä, linnoituksen sisälle on rakennettu erillisiä rakennuksia. Linnoja tehtiin hallitsijoiden tai heidän edustajiensa käyttöön, linnoitukset tehtiin enemmän sotaväen tarpeisiin. Sekä linnat että linnoitukset sijoitettiin näkyviin kohtiin joko teiden risteyskohtiin kuten Taavetin linnoitus, Ylisen Viipurintien ja Haminaan johtavan tien risteykseen, tai vesistöjen ääreen kuten Olavinlinna tai Lappeenrannan linnoitus kulkuyhteyksiä suojaamaan. Vahva linna tai linnoitus oli jo itsessään pelottava vastus, sinne ei niin vaan hyökätty ja hyökkääjä tarvitsi suuren sotajoukon ja tykkejä avukseen. Suomen itärajan tuntumassa on myös uudempia linnoitteita I ja II maailmansotien ajalta. Kaakkois-Suomeen rakennettiin I maailmansodan aikana venäläisten toimesta pääasiassa kevytrakenteisia kenttälinoitteita, jotka tehtiin Pietarin suojaksi mahdollista Suomen kautta tapahtuvaa Saksan hyökkäystä vastaan. Etelä-Karjalassa näitä I maailmansodan aikaisia linnoitteita on mm. Luumäellä ja Lemillä.

Viimeisin Itä-Suomeen rakennettu linnoiteketju on Suomen puolustukseksi rakennettu Salpalinja. Sen pituus on noin 900 km pitkä ja se ulottuu Suomenlahdelta Savukoskelle. Salpalinja on verrattavissa muihin eurooppalaisiin II-maailman sodan linnoitteisiin. Se rakennettiin viime sotien aikana 70 vuotta sitten ja sen tarkoituksena oli suojella suomalaisia vihollisen, silloisen Neuvostoliiton, hyökkäystä vastaan. Rauha solmittiin kuitenkin ennen kuin taistelut ehtivät Salpalinjalle asti ja siksi linnoitteet ovat säilyneet tähän päivään asti. Nyt Salpalinja on muistomerkki viime sodista ja uusien osien Suomen linnojen ja linnoitusten sarjaa. Salpalinja on meille merkittävä myös siksi, että se on suomalaisten itsensä rakentama oman maansa suojaksi.

Kuva: Salpalinjan sijainti. Lähde: Arimo, Suomen linnoittamisen historia 1918-1944

Salpalinjan linnoitteet ovat melko vähän tunnettuja. Museokohteet toki tunnetaan, mutta esimerkiksi se, että Itä-Suomen mummolan takapihalla oleva korsu on yksi osa 900 km mittaista Salpalinjaa, onkin jo uusi asia.

Mitä eroa on aikaisemmilla linnoituksilla ja Salpalinjalla?

Aikaisemmat linnat ja linnoitukset ovat yhtenäisiä, muurien ympäröimiä alueita. Tekniikan kehittyessä tykkien rinnalle tuli uusia tehokkaampia aseita, kuten konekiväärejä ja panssarivaunuja. Sodankäynnin luonne muuttui, enää ei taisteltu avoimilla kentillä ja piiritetty linnoituksia vaan sodasta oli tullut liikkuvampaa ja tuhoisampaa. Salpalinjan tarkoituksena oli torjua vihollisen hyökkäykset pysäyttämällä sen etenemisen tiettyihin kohtiin erilaisten esterakennelmien avulla ja tuhoamalla se joko konekivääreillä ja tykistön avulla. Koska aseet olivat kehittyneet, tuli sotilaat myös suojata mahdollisimman hyvin. Heidän suojakseen rakennettiin sekä teräsbetonisia että puisia korsuja. Salpalinja onkin yhdistelmä taistelu-, majoitus-, suojattuja liikkumis- ja erilaisia esterakenteita, jotka hyödynsivät maaston muotoja. Salpalinja ei ole yhtenäinen suora linja kuten Kiinan muuri vaan pienistä osista koostuva linnoitetehtäjä. Paikoitellen varsinaisen Salpalinjan etu- ja takapuolella on myös linnoitteita.

Salpalinjan esikuvana oli Suomen itsenäistymisen jälkeen tehty Karjalan kannaksen linnoitteet. Kannaksen linnoittamisen aloitettiin heti Suomen itsenäistymisen jälkeen ja

linnoittamistyötä jatkettiin 1930-luvulla. Kannaksen poikki kulkevaa linjaa alettiin talvisodan aikana kutsua Mannerheim-linjaksi. Salpalinjan rakentamisessa on hyödynnetty talvisodan kokemuksia ja niiden perusteella muutettiin korsujen sijoittelua maastossa sekä lisättiin korsujen vahvuutta.

Miksi ja minne Salpalinja rakennettiin?

Vuoden 1939 lopulla sodan uhan lisääntyessä esitettiin, että Kannaksen linnoittamisen lisäksi tulisi rakentaa taaempi puolustuslinja Saimaan ja Kymijoen väliin. Vähäisessä määrin töitä aloitettiin Saimaan kapeikoissa sekä Kivijärven ja Suomenlahden välisellä alueella, Kannaksen linnoittaminen oli kuitenkin tuolloin ensisijaista. Talvisodan päättyessä huoli uusien rajojen puolustamisesta kasvoi edelleen. Linnoittamisella oli kiire, koska uuden sodan pelättiin alkavan nopeasti ja Kannaksen linnoitteet olivat jääneet Moskovan rauhansopimuksessa 1940 Neuvostoliitolle. Yhteys pääkaupunkiin ja Sisä-Suomeen oli uudelta rajalta turvaton ja suunnitelmat puolustuslinjan rakentamiseksi saatiin nopeasti käyntiin. Lopullinen sijainti Salpalinjalle hyväksyttiin 17.6.1940.

Linnoitustöiden rakentamisesta vastaavan Linnoitustoimiston johtajana toimi C.E.G. Mannerheimin nimittämä kenraalimajuri E. Hanell. Hänen johdollaan hyväksyttiin linnoittamissuunnitelma, jonka pääkohdat olivat seuraavat:

- yhtenäinen puolustusasema välille Suomenlahti-Kivijärvi
- vesistöihin nojautuvat puolustusasemat Kivijärven-Saimaan-Pielisen alueelle
- tärkeimpien tieyhteyksien kenttälinoittaminen Pielisen-Petsamon välillä
- linnoittamien merirajalla Salpalinjan välittämässä läheisyydessä
- yhtenäinen puolustusasema Hankoniemen eristämiseksi (Salpalinjan rinnakkaislinja, Hankoniemi luovutettiin Moskovan rauhansopimuksessa Neuvostoliitolle)

Puolustuslinjaa on kutsuttu rakentamisen aikana myös Luumäen linjaksi, Suomen Salpaksi ja Salpa-asemaksi, mutta käyttöön on vakiintunut Salpalinja-nimitys.

Suomessa on viimeksi sodittu II maailman sodan aikana vuosina 1939-1945 ja tähän ajanjaksoon sisältyy kolme sotaa ja yksi rauhan aika.

1. Talvisota käytiin Suomen ja Neuvostoliiton välillä 30.11.1939 - 13.3.1940.
2. Talvisodan jälkeen koitti reilun vuoden kestänyt Väli rauha.
3. Jatkosota Neuvostoliittoa vastaan käynnistyi 25.6.1941 ja päättyi 19.9.1944.
4. Lapin sota kesti syyskuusta 1944 vuoden 1945 huhtikuuhun, jolloin Suomessa vielä olleet saksalaisjoukot karkotettiin Pohjois-Suomesta.

Milloin Salpalinja rakennettiin?

Salpalinjalla rakentaminen tapahtui pääasiassa vuosien 1940-1941 aikana, vähäisessä määrin rakentamista tehtiin aiemmin. Sodan jatkuessa kesällä 1941 linnoitustyöt

keskittyivät rintamalle ja Salpalinjasta siirrettiin tarvikkeita sekä aseita uusiin aseisiin. Sodan aikana keskityttiin lähinnä Salpalinjan ylläpitoon, mutta Neuvostoliiton suurhyökkäyksen alkaessa Salpalinjan rakentamista ja varustamista jatkettiin uudelleen vuonna 1944. Puolustuslinjaa täydennettiin saattamalla mm. korsut taistelukuntoon, korjattiin panssariesteitä, tehtiin pallokorsuja, rakennettiin järvialueen tykkiasemia sekä tehtiin tuhoutuneiden panssarivaunujen torneista teräspesäkkeitä. Työt Salpalinjalla päättyivät sodan loppumiseen syksyllä 1944.

Koska työtä tehtiin pikaisella aikataululla ja painopiste oli ollut Suomenlahden ja Kivijärven välisellä alueella, työt jäivät osin kesken pohjoisempana. Maastoon jäi keskeneräisiä rakenteita, peittämättömiä korsuja, valmiiksi louhittuja ja kaivettuja korsujen ja muiden laitteiden pohjia.

Paikalliset asukkaat ymmärsivät pääsääntöisesti rakenteiden sijoittamisen tärkeyden, vaikka kiviesteen rakentaminen keskelle peltoa tai korsun rakentaminen pihapiiriin aiheutti haittaa arkipäiväisten asioiden hoidossa. Rakentamisen aika toi taloihin lisätuloja, joko päästiin itse töihin työmaalle tai taloon majoittui rakentajia. Maanomistajille maksettiin myös korvauksia.

Salpalinjan sijaintiin pystyttiin joissakin tapauksissa hieman vaikuttamaan. Esimerkiksi kiviesteen paikkaa siirrettiin Hurtanmaalla, kun vastaan tuli juuri valmistunut navetta. Sen korvaaminen olisi tullut linjan siirtämistä kalliimmaksi. Nyt kivieste kiertää navetan. Korsun paikkojakin on siirretty. Iitiässä talon emäntä oli kolme kertaa repinyt talon päätyyn korsun paikaksi laitettut paalut pois, sitä ei häneen pihaansa tehtäisi. Siirron syynä oli lopulta joko itsepäinen emäntä tai talon vinttikamariin majoittunut komppanian päällikkö. Kummalla lie ollut paremmat suhteet rakentajiin.

Voisalmensaareissa oli keskellä parasta heinäpeltoa tehty piikkilankaeste, jossa oli kuusi riviä tolppia ja piikkilankaa ristiin rastiin. Kaikki heinä oli kuitenkin kerättävä talteen ja niittotyö piti suorittaa lyhyellä viikatteella lähes polvillaan kontaten. Paita siinä hajosi, kun piikkilangat ottivat kiinni, mutta työ oli tehtävä.

Talviaikaan tavaraa kuljetettiin paljon jätteitä myöden, kun maanteiden kunto oli huono. Matikan kutuaikaan keskitalvella oli Luumäen mies katsomassa Kivijärvellä pyydyksiä. Tavarankuljetuksessa olleessa automiehessä oli sen verran kalamiehen vikaa, että hiljensi autoaan kohdalla ja kysyi, että vieläkö matikoita tulee. Ajelemiseen tympääntynyt isäntä vastasi, että "Saatana, oot sie millon nähnt, et maantieojasta matikoita saap."

Miten Salpalinja rakennettiin?

Salpalinja oli ja on edelleen Suomen suurin työmaa, sitä oli parhaimmillaan rakentamassa 35 000 siviiliä. Salpalinjan rakentaminen oli jaettu eri armeijakuntien alueille, useamman työpiiriin ja niiden alaisten työryhmien tehtäväksi. Työpiirien johtajina toimivat pääsääntöisesti insinöörit ja työryhmien johtajina vastaavasti rakennusmestarit. Työryhmässä saattoi olla satoja työntekijöitä, esim. Lappeenrannan Märkälän (nykyisin Rutola-Ruoholampi-Skinnaarila-alue) työryhmään numero 115 kuului rakennusmestari Eero Eskelisen alaisuuteen yli 400 miestä ja muutama nainenkin alkuvuodesta 1941.

Märkälän työryhmän alueelle rakentajia tuli yli 80 kaupungista ja kunnasta. Eniten heitä oli lähikunnista kuten Lappeenrannasta, Lappeelta, Lauritsalasta, Jääskestä, Viipurista ja Ruokolahdelta, mutta myös muualta Suomesta tuli yksittäisiä henkilöitä. Ison joukon muonituksesta vastasi lähes 30 lottaa, koko Salpalinjan alueella heitä oli töissä noin 2000.

Lotat olivat naisia, jotka toimivat sota-aikana armeijan apuna huolto- ja toimistotehtävissä sekä ilmapalvonnassa, he kuuluivat Lotta Svärd-järjestöön. Ensimmäinen varsinainen Lotta Svärd -yhdistys perustettiin 1918. Nimi otettiin Johan Ludvig Runebergin Vänrikki Stoolin tarinoiden runosta Lotta Svärd. Runo kertoo naisesta, joka lähti miehensä mukana sotaan auttamaan ja miehensä kaaduttua jäi hoitamaan haavoittuneita sotilaita.

Varsinaisten rakennusmiesten lisäksi työmailla työskenteli tuhansia linnoitusjoukkojen sotilaita, jotka rakensivat kenttälinnoitteita ja piikkilankaesteitä. Tiedettiin, että sotilas, joka on ollut itse rakentamassa linnoitteita osasi niitä myös parhaiten tositilanteessa hyödyntää.

Rakentaminen tapahtui pitkälti käsityökaluin, mies- ja hevosvoimin, esim. estekiviä louhittiin alkuun käsivoimin, kunnes työmaille saatiin paineilmaporakoneita ja kivien pystytys tapahtui kolmijalan avulla. Louhinta- ja betonitöistä vastasivat rakennusurakoitsijat ja rakennusliikkeet, joilla oli palveluksessaan ammattimiehiä ja käytössään erikoislaitteita mm. tunneleiden louhintaan ja betonivaluihin. Työmailla ammattimiehet saivat parempaa palkkaa, esim. erikoistyömiehen ansio oli keskimäärin 12,15 markkaa tunnissa (vastaa vuonna 2010 3,26 euroa/h), sekatyömies sai 9,32 markkaa/h, autonkuljettaja 35 markka/h. Taksat ovat vuoden 1940 lopulla työpöirissä 115.

Salpalinjan rakentajia majoittui kylien taloissa. Mökin emäntä oli tyytyväinen saadessaan lisäansioita, vaikka se teettikin lisätöitä. Onneksi miehet olivat rauhallisia vanhempia miehiä, sillä kylillä riitti juttuja parakkiasukkaiden välillä holtittomastakin vapaa-ajan vietosta. Eräänä iltana työmiehet puhuivat syödessään työmaan asioista. Hullu-Jussi oli kuulemma huomenna tulossa töihin, johan alkaisi urakka sujua. Tähän emäntä oli kauhuissaan parkaissut: "No häntä ei kyllä tähän taloon majoiteta, menkööt muualle!" Miehet purskahtivat nauruun, sillä Hullu-Jussi ei ollut mies vaan kaivinkone.

Vaikka räjäytystöissä oltiin varovaisia, niin vahinkojakin sattui. Hurtanmaalla oli talon väki ollut syömässä, kun kävi vavahdus ja kohta alkoi kuulua kauhea rytinä katoilta. Katon läpi putosi iso kivenlohkare savupiipun vierestä ja hajotti pudotessaan leivinuunia. Talon viereen rakennettavan korsun pohjan louhinnassa oli käynyt virhe. Onneksi kukaan ei loukkaantunut.

Varsinaisten linnoitteiden rakentamisen lisäksi tehtiin työmaateitä, kapearaiteista rataa paikoitellen estekivien siirtoa varten, tarvittiin myös betoniasemia, murskaamoja, kivilouhoksia jne. Laitteiden ja koneiden huoltoa varten tarvittiin pajoja ja varastoja. Työnjohdolle tarvittiin toimistoparakit. Rakentajien tarpeisiin rakennettiin parakkeja asumista ja ruokailua varten sekä erilaisia varastorakennuksia sekä kellareita, kaivoja, käymälöitä ja saunoja. Alkuvaiheessa työsaavutukset olivat pienemmät itse linnoitteiden osalta, koska aikaa kului parakkikylien ja työmaateiden rakentamiseen. Alkuun majoituttiin kylien taloissa, teltoissa tai jopa pahviparakeissa.

Ote työryhmän 115 huoltotiedotteesta ajalta 15.1.-15.2.1941 antaa vähän kuvaa olosuhteista parakkikylässä:

- Työmaalla oli töissä 416 miestä ja 10 naista, heidän muonittamisestaan huolehti 28 lottaa.
- Heistä vajaat puolet asui parakkikylässä ja muut lähialueen taloissa. Paikkakuntalaisia oli työmaalla töissä vajaat 200 henkilöä.
- Työmaalle oli rakenteilla kaksi uutta asuinparakkia, kellari ja autotalli
- Työmiehille oli jaettu lainaksi 165 paperista patjapussia ja 157 paperista tyynypussia, varastossa oli vielä huopia 44 kpl.
- Ruokailuparakkeja oli käytössä 3 kpl, ulkona tai muuten tilapäisesti työmaalla söi noin 60 miestä.
- Ruokaa oli riittävästi ja laatu oli hyvä.
- Kaivoja oli käytössä 3 kpl ja saunoja 2 kpl, jotka lämpiävät kolme kertaa viikossa.
- Juomaveden laatu oli tyydyttävä ja pyykkäri oli saunalla.
- Siisteyden valvontaan kiinnitettiin huomiota. Luteita oli ilmaantunut ja odotetaan Lääkintävarikon toimenpiteitä syöpäläisten hävittämiseksi.
- Kuukauden aikana oli järjestetty vapaa-ajan ohjelmaa seuraavasti: 4 kertaa ohjelmallinen illanvietto, 360 osallistujaa, ja 2 kertaa hartaushetki, 70 osallistujaa.

Rakennustyömaalle tarvittiin monenlaista tavaraa liittyen itse Salpalinjan rakentamiseen sekä rakennusmiesten majoittamiseen. Vuoden 1940 marras-joulukuussa työryhmän 115 alueelle on hankittu työmaalle hitsauspuikkoja, niittejä ja koneruuveja, toimistoon laskulomakkeita ja nastoja sekä rakentajien tarpeisiin saunavastoja 400 kpl. Tammikuussa 1941 työmaalle tilattiin toinen kirjoituskone, koska paperityöt olivat lisääntyneet paljon eikä yhdellä koneella enää pärjätty. Tavarat hankittiin Hankintatoimiston kautta tai paikallisista liikkeistä.

Lappeenrannan Hurtanmaalle tuotiin korsujen täyhystyskupuja Karhulasta Kivijärven kautta jäätietä myöden, koska tieyhteys oli mutkainen ja mäkinen. Kuormat olivat raskaita, koska kuvut painoivat yli 10 000 kiloa. Varmuuden matkan ajettiin kuorma-auton molemmat ovet auki. Jos jää sattuisi pettämään, niin autosta olisi ollut nopeampi poistua.

Vuonna 1944 Salpalinjan rakentaminen ja varustaminen jatkui erillisten Linnoitusrakennusjoukkojen toimesta, rakentajina toimivat tällöin ammattimiehet sekä varsinaisiin sotatoimiin kelpaamattomat miehet.

Millaisia linnoitteita on olemassa?

Linnoiterakenteet on esitelty valokuvien liitteenä olevassa Powerpoint-tiedostossa. Tässä lisätietoja eri rakenteista.

Linnoitteet jaetaan kanta- ja kenttälinnoitteisiin. Kantalinnoitteet tehtiin betonista, teräksestä, kivistä ja muista aikaa kestävästä materiaaleista. Näitä ovat edelleen olemassa olevat teräsbetonikorsut, luolat, estekivet sekä louhitut kaivannot. Niiden rakentamiseen tarvittiin ammattimiehiä ja erikoistyökaluja. Kantalinnoitteita kutsutaan myös kestolaitteiksi.

Kenttälinnoitteet ovat pääasiassa puusta ja maasta käsityökaluin tehdyt rakenteet kuten lapiolla kaivetut taistelu- ja yhteyshaudat tai puiset majoituskorsut. Puiset rakenteet purettiin pois sodan jälkeen ja jäljellä on vain erilaisia kaivantoja, joiden muodosta ja

koosta voi asiantuntija päätellä, onko kyseessä majoituskorsu, konekivääripesäke tai jokin muu rakenne. Kaivantojen reunat ovat usein sortuneet ja niissä kasvaa puita ja pensaita. Kenttälainnoitteista tekivät osan sotilaat ja niitä kutsutaan myös kenttälaitteiksi.

Teräsbetonikorsut:

Teräsbetonikorsujen eli bunkkereiden yleisin tyyppi on 20 miehen majoitus- ja konekiväärikorsu. Korsun seinämät ovat paksut, etuseinä ja katto ovat yli 2 m paksuja, ja sen tuli kestää vihollisen tykistön tulitus. Betoni oli erikoislujaa ja sitä tarvittiin yhteen korsuun noin 560 m³. Korsut ulkomitat ovat noin 15*9 metriä, ampumasuuntaa suojaava vielä viisimetrinen suojamuuri eli siipimuuri. Korsut on rakennettu osin maan alle ja nähtävillä on yleensä vain syvennyksessä oleva sisäänkäynti, ampumasuunnan seinämä ja korsun päällä oleva pyöreä teräksinen tähystyskupu kuin puolikas pallo. Etuseinämässä eli ampumasuunnassa on usein kaksi aukkoa, toinen on tähystysaukko ja toinen konekiväärin ampuma-aukko. Etuseinä naamioitiin usein kiviverhouksella tai kiinnitysrautoihin sidotuilla puilla. Korsun päällä tähystyskupu saatettiin naamioida esim. kivillä tai pensaila.

Täysin varusteluissa korsuissa oli teräsovet, juomavesikaivo, viemärointi, ilmastointi ja puuliesi sekä makuuosastossa oli kaksi viiden miehen päällekkäistä makuulavitsaa kuin leveät kerrossängyt. Vessakin oli, kannellinen iso ämpäri. Korsut eivät välttämättä olleet viihtyisiä, tilat olivat ahtaita, mutta sota-aikana viihtyisiä tarkoittikin turvallista. Koska korsuissa oli yleensä vain yksi uloskäynti, niihin rakennettiin varapoistumistie, takaseinän jätettiin sisältäpäin helposti rikottava kohta.

Muita korsutyyppejä ovat mm. majoitus-, komento-, tulenjohto- ja viestikorsut. Korsun aseistus (joko konekivääri tai panssarintorjuntatykki tai molemmat), muoto ja naamiointi vaihtelevat sijoituspaikan ja tarkoituksen mukaan.

Teräsbetonikorsujen rakentamien oli hidasta ja vaati paljon työvoimaa. Jatkosodan aikana alettiin tehdä amerikkalaisella menetelmällä majoitustarkoituksiin nopeammin rakennettavia pallo- eli imubetonikorsuja. Korsu raudoitettiin ja valettiin ison puhallettavan kumipallon päälle. Valmistus vaatii oman laitteistonsa ja niitä voitiin valmistaa sarjatyönä. Korsu rakennettiin osin maan alle ja valmiit korsut peitettiin. Näkyville jäivät vain savu- ja ilmastointihormit. Pallokorsun sisähalkaisija oli 3,6 m ja korkeus keskikohdalla 2,4 metriä. Korsuun mahtui majoittumaan 10 miestä. Salpalinjalle pallokorsuja valmistui yli 250 kappaletta, osa tosin jäi keskeneräisiksi.

Myös puisia kenttälainnoitteisiin luettavia majoituskorsuja rakennettiin noin 720 kpl. Pääasiassa korsut tehtiin 10 miehen ryhmille. Puiset korsut olivat nopeampia rakentaa, mutta ne eivät olleet yhtä turvallisia kuin betonista rakennetut.

Luolat:

Salpalinjaan louhittiin 25 luolaa. Niitä rakennettiin majoitus- ja joukkosidontapaikoiksi sekä yhdistelmäluoliksi, joissa oli sekä majoitustilat ja aseistus. Lähes kaikki luolat rakennettiin Suomenlahden ja Saimaan väliselle alueelle. Luolat jäivät keskeneräisiksi, eniten luolia louhittiin Virolahdelle. Ainoa valmis luola on Lappeenrannan Rutolassa, joka on vuorattu sisäpuolelta (kuva) ja johon rakennettiin keskuslämmitys. Isoin luola on Luumäen Suo-

Anttilassa, joka oli tarkoitettu 300-400 miehen majoitukseen. Luolat ovat kosteita majoittua ja isojen luolien sisälle suunniteltiin rakennettavan puisia majoitusparakkeja, joissa olisi viihtyisämpi asustaa.

Esteet:

Esteet oli tarkoitettu estämään ja hidastamaan sekä jalkaväen että panssarivaunujen etenemistä. Piikkilankaesteet oli tarkoitettu hidastamaan jalkaväen liikkumista, esteet olivat joko kiinteitä monilankaisia aitoja tai siirrettäviä häkkyröitä kuten espanjalainen ratsu tien kohdalla. Sodan jälkeen piikkilanka-aidat purettiin ja otettiin maatalouden käyttöön.

Panssarivaunujen pysäyttämiseen tarvittiin järeitä esteitä. Rakennetut esteet olivat lähinnä hidasteita järeille vaunuille, mutta pysähtyneiden vaunujen tuhoaminen oli helpompaa kuin liikkuvien. Kiviesteitä rakennettiin n. 225 kilometriä, osassa esteissä on vain kaksi riviä kiviä, osassa on jopa 6 riviä kiviä. Yleisimmät ovat 3-rivisiä ja kivien korkeus maanpinnasta on n. 100-130 cm. Kivet on upotettu osin maahan. Yksi kivi painaa noin kolme tonnia eli sen ajan kuorma-autoilla voitiin kuljettaa vain yksi kivi kerrallaan. Kiviesteitä rakennettiin tärkeiden kulkusuuntien yhteyteen ja vesistöalueiden reunaan puolustuslinjan etupuolelle. Kiviesteiden rakentaminen oli Salpalinjan toiseksi suurin urakka korsujen rakentamisen jälkeen. Ne ovatkin Salpalinjan selkein merkki tänä päivänä, vaikka niitä on siirrelty pois pelloilta ja asutuksen tieltä.

Panssariesteiksi kaivettiin myös jyrkkiä kaivantoja ja rakennettiin puisia muureja hidastamaan ja estämään panssareiden kulkua. Järvet, joet ja suot muodostivat panssareille luonnonesteitä. Vesistöjen ylittäminen oli panssarivaunuilla mahdollista ainoastaan vahvan jään aikana talvisin.

Haudat:

Taistelu- ja yhteyshaudat, tutummin juoksuhaudat, mahdollistivat sotilaille turvallisen liikkumisen. Yhteyshautoja myöten liikuttiin majoituspaikoista taistelupaikoille ja päinvastoin. Taisteluhaudat on varustettu ampumapesäkkein tai ulokkein. Taisteluhaudat ovat yleensä poikittain vihollisen oletettuun tulosuuntaan nähden. Hauta on joko maahan kaivettu tai kallioon louhittu ojamainen käytävä, jossa on teräviä mutkia ja se muistuttaa vähän sik-sak kuviota. Maahan kaivettujen hautojen seinämät olivat usein puilla tuettuja, uudelleen rakennettuja tuentoja on nähtävillä museokohteissa. Maastossa olevat kaivetut haudat ovat nykyään madaltuneet reunamien sortumisen myötä. Suomessa on käytetty matalia taistelu- ja yhdyshautoja, joissa kuljetaan kumarassa.

Muita laitteita ja rakenteita:

Salpalinjaan liittyy erilaisia taistelupesäkkeitä, kevyempää panssarintorjuntatykistöä puolustuslinjassa ja järeämpää linnoitustykistöä Salpalinjan takana. Tykistötulella pyrittiin estämään vihollisen eteneminen Salpalinjalle ja sen valtaaminen. Sodan aikaisen tykistön kantama vaihteli 5-10 km välillä, isoimmilla tykeillä voitiin ampua yli 15 km päähän.

Kaikkiaan puolustuslinjalle rakennettiin yli 700 teräsbetonikorsua, 25 luolaa, yli 3000 puista kenttälinoitetta, noin 350 kilometriä taistelu- ja yhdyshautaa, 225 km panssarikiviestettä ja 130 km kaivantoestettä.

Salpalinjan rakentaminen maksoi n. 2,5 miljardia markkaa (n. 600 miljoonaa euroa). Esim. yksi teräsbetonikorsu maksoi vuonna 1941 n. 1,2 milj. markkaa (n. 280 000 euroa) tai kivieste noin 750 000 mk/kilometri (n. 180 000 euroa/km). (Vertailussa muunnettu 1941 markat vuoden 2011 euroiksi kertoimella 0,2387, lähde Tilastokeskus)

Miksi Salpalinja oli salainen?

Salpalinjaa rakentamisen aikana työmaat olivat salaisia. Työmaalle ei ollut rakentajien ja alueella asuvien lisäksi muilla asiaa ja eikä siellä saanut valokuvata. Rakentajien piti luvata, etteivät he kerro mitä siellä tehdään. Viholliselle ei haluttu kertoa, missä puolustuslinja sijaitsee ja mitä kaikkea siellä on. Pelättiin, että jos vihollinen saa tietoja puolustuslinjasta, sen osaa siihen etukäteen varautua. Vakoilijoita pelättiin ja heitä tiedettiin rakennustyömailla liikkuneen ja joitakin saatiin jopa kiinni. Rakentajat tiesivät vain, mitä omalla työmaalla tapahtui. Vain linnoitustyötä johtavat tiesivät, mitä kaikkea minnekin oltiin tekemässä koko Suomen alueella.

Illan hämärtyessä Inkilän talosta tultiin sanomaan, että jotain hämärää oli tekeillä. Työmaalla oli kaiken päivää hiippaillut epäilyttävä naishenkilö, joka pyytänyt yösijaa Inkilästä. Inkilässä ei ollut puhelinta ja pyysivät soittamaan esikuntaan. Sotilaat saapuivat paikalle ja heidän oppaaksi Inkilään lähti kymmenvuotias Veikko. Poika muisti matkan hyvin, koska sotilaiden auto oli ollut uusi hieno letukka (chevrolet) ja matkan varrella ajettiin metsään, kun tie oli huonossa kunnossa lumisateen jäljiltä. Inkilässä epäilyttävä nainen tavoitettiin ja pidätettiin. Jotain outoa siinä naisessa oli, koska nuori poikakin sen havaitsi. Isokokoinenkin se oli, olisikohan se ollut sittenkin mies?

Salpalinjan rakenteet ovat osin piilossa, mm. korsut on kaivettu osin maan alle ja vain sisäänkäynnit, ampuma-aukot ja tähystyskuvut ovat näkyvissä. Sodankäynti oli muuttunut vuosien myötä erilaiseksi ja enää ei voitu mahtailla näyttävillä linnoilla vaan nyt sulauduttiin maastoon ja käytettiin hyväksi maaston muotoja: mäkiä, järviä ja oja. Rakenteet myös naamioitiin joko kiviverhouksilla, värityksellä tai kasvillisuudella. Lentokoneesta käsin tai pidemmästä matkasta korsuja oli vaikea huomata.

Sodan jälkeen Salpalinjasta vaiettiin pitkään. Elettiin epävarmoja aikoja ja pelättiin uuden sodan alkavan. Salpalinjaa arvioitiin mahdollisesti vielä tarvittavan, eikä sen tarkkaa sijaintia ja rakenteita haluttu esitellä. Puolustusvoimat pitivät yllä Salpalinjan rakenteita 1970-luvulle asti ja vasta 2000-luvun alussa puolustusvoimat luopuivat Salpalinjan omistuksesta. Salpalinjan kantalinnoitteet omistaa tällä hetkellä Suomen valtio.

Salpalinjaa ja sen rakentamista on tutkittu vielä melko vähän, mm. Salpalinjaan liittyvät kartta-aineistot ovat olleet pitkään salaisia. Aiempi tutkimus on käsitellyt linnoittamisen tekniikkaa ja soveltuvuutta sodankäyntiin, viime vuosien tutkimukset ovat kertoneet enemmän rakentajista ja siitä miten rakennustyöt ovat vaikuttaneet alueen kyliin ja

asukkaisiin. Vuonna 2012 valmistuva Salpalinjan inventointi tuo tietoa puolustuslinjan mittavuudesta ja sijainnista kaikkien ulottuville.

Mitä Salpalinjasta voi nähdä?

Maastossa on Salpalinjasta edelleen nähtävissä betonirakenteet, luolat, kiviesteet ja kaivannot, osin tosin jo sortuneita ja metsittyneinä. Puiset rakenteet, kuten rakentajien parakkikylät puiset korsut, ja piikkilankaesteet purettiin pois heti sodan jälkeen, kun rakennusmateriaalista ja tarvikkeista oli pulaa. Parhaiten Salpalinja on säilynyt metsäisillä alueilla, jossa muu rakentaminen tai maatalous ei ole juurikaan muuttanut maisemaa. Metsissä on täytetty kaivantoja ja estekiviä on saatettu siirtää, jotta metsäkoneet pääsevät liikkumaan hoitotöissä. Pelloilta ja pihoista on kaivantoja täytetty ja estekiviä siirretty pois mm. rakentamisen tieltä.

Eniten maisema on muuttunut Lappeenrannassa, jossa kaupunki on laajentunut Salpalinjan päälle. Aiemmin korsuja ja kaivantoja on peitetty ja kiviesteitä siirretty syrjään. Kupu saattaa kertoa, että jotain on alla, kuten Skinnarilan Punkkerikadulla. Uusilla asuinalueilla korsut on huomioitu ja ne jätetty puistoihin kuuluviksi. Myös kadunnimissä alueen historia on esillä. Salpalinja on osa kaupunkimaisemaa tietyissä kaupunginosissa. Asuinalueella sijaitsevat korsut ovat suljettuja, aukkoja on tukittu ja kaiteita on rakennettu pudotuskohtiin turvallisuussyistä.

Yksittäisen korsun nähdessään tulee harvemmin ajateltua että se on osa koko itärajan kattavaa puolustuslinjaa. Salpalinjan kiinteiden rakenteiden korsujen, luolien ja estekivien omistajana on nyt valtio ja maaomistajat voivat käyttää rakenteita eri tarkoituksiin. Myös museovirasto ottaa kantaa Salpalinjan käyttöön ja kohteiden kunnostukseen.

Salpalinjan korsuja on käytössä yksityisillä mm. varastoina ja kellareina. Asuinalueilla korsut voivat olla harrastekäytössä. Luolia on käytetty puolustusvoimien ja muiden tahojen varastoina sekä väestönsuojina. Salpalinjassa on myös luonnon asukkaita, sen betonirakenteisiin ja luoliin on muuttanut mm. lepakoita.

Salpalinja oli puolustusvoimien hallussa pitkään ja aika ajoin rakenteiden kuntoa käytiin tarkistamassa. 1950-luvulla litiässä olivat sotilaat jälleen tarkastuskierröksellä ja karttaa tutkien tulivat Turkkilantiellä olevan talon pihaan. Isäntä avuliaasti kyselemään, että voinko auttaa. Ei tarvita apua, kuului vastaus, tutkitaan vaan, että pitääkö kartat paikkaansa. Päivä mittaan miehet kulkivat useamman kerran talon ohitse. Isäntä välillä apua tarjoili, muttei kelvannut. Illan jo hämärtyessä miehet saapuivat jälleen kerran talolle. Isäntä kysyi jo suoraan, että etsittekö kadonnutta pallokorsua? Hän voi näyttää, mistä se löytyy. Isäntä oli saanut luvan rakentaa talon korsun päälle ja jättänyt korsun kellariksi. Kellari käytiin tarkistamassa ja sen todettiin olevan hyvässä kunnossa. Pois lähtiessään sotilaat kuuluivat harmittelevan, että olisi apu pitänyt ottaa jo aiemmin vastaan, olisi säästynyt monta tuntia aikaa.

Museokohteissa olevat korsut ja rakenteet on kunnostettu ja niissä on nähtävillä korsujen alkuperäistä sisustusta sekä aseistusta. Salpalinjaan liittyviä museoalueita on Virolahdella, Miehikkälässä ja Joensuussa. Yksittäisiä kunnostettuja kohteita on matkailukohteiksi mm. Ruokolahdella ja Luumäellä sekä muissa Salpalinjan kunnissa

Miten Salpalinjaan voi tutustua?

Salpalinjaan tutustuminen on helpointa aloittaa museokohteessa tai muussa kunnostetussa kohteessa, jossa löytyy opastusta joko opastustaulujen tai oppaan johdolla. Tällöin saa yleistä tietoa Salpalinjan rakentamisesta ja näet erityyppisiä korsuja ja linnoitteita. Esittelykohteissa on yleensä valaistus järjestetty ja rakenteiden turvallisuudesta on huolehdittu. Tarvittaessa oppaat muistuttavat vaaran paikoista.

Kun kiinnostus ja into kasvaa voi lähteä tutustumaan omatoimisesti maastossa oleviin kohteisiin. Tietoa kohteista löytyy mm. Matka Salpalinjalle -oppaasta sekä myös museoviraston muinaisjäännösrekisteristä. Sinne on kerätty tietoa vuosien 2009-2012 aikana tehdystä Salpalinjan inventoinnista. Voit liikkua maastossa jokamiehenoikeuksien perusteella, mutta älä kulje piholla ja pelloilla. Yksityisillä piholla oleviin kohteisiin ei saa tutustua ilman lupaa. Salpalinjasta ei saa ottaa mukaansa kiviä tai osia mukaansa matkamunistoksi, se on rinnastettu muinaismuistolain tarkoittamiin kohteisiin. Ota kohteesta muistoksi valokuvia.

Maastossa liikuttaessa on muistettava turvallisuusriskit: korsuissa ei ole valaistusta, korsut ovat matalia ja niissä saattaa teräviä olla ulokkeita ja rautatappeja sekä sisällä että ulkopuolella, korsuissa saattaa olla irrallisia rakenteita kuten vanhoja ilmastointiputkia tai sisäkaton laudoituksia tai kaivoista puuttuu kannet. Korsuissa saattaa olla etenkin keväisin vettä tai muulloinkin, jos viemärointi on tukossa. Luolien katosta voi irrota kiviä ja luolissa eivät matkapuhelimet aina toimi. Taistelu- ja yhdyshautoihin sekä luoliin ja korsuihin liittyy vaarallisia pudotuksia, kivikerroksissa ja rakenteissa saattaa olla koloja. Valitettavasti joihinkin korsuihin on viety roskia ja muita jätteitä. Hyvä taskulamppu on tarpeellinen, jos haluaa tutustua sisätiloihin, asuinalueilla olevat korsut on usein suljettu turvallisuussyistä ja roskaamisen estämiseksi. Turvallisin tapa tutustua maastossa oleviin kohteisiin on tehdä sen osaavan maasto-oppaan johdolla vaikka vaellukseen osallistumalla. Retkiin voi yhdistää myös yöpymisen teltassa tai jopa korsussa.

Lähteet:

- Matka Salpalinjalle –opas, Armi Oinonen ja Arvo Tolmunen, v. 2005
- Salpa-asema – Sodan monumentti, Ilkka Länsivaara, Arvo Tolmunen v. 1994
- Suomen linnoittamisen historia 1918-1940, Reino Arimo, v. 1981
- Arkistolähteet, Kansallisarkisto/Sota-arkisto
- Muinaismuistorekisteri
- Haastattelut, Saija Lehtonen, ja valokuvat, Elina Lyijynen, Salpalinjan mahdollisuudet –hankkeet 2011-2012